

الصَّيْدَنه فِي الطَّبِّ

(داروشناسی در پزشکی)

ابوریحان بیرونی

ترجمه

باقر مظفرزاده

فرهنگستان زبان و ادب فارسی

گروه نشر آثار / تهران ۱۳۸۳

فرهنگستان زبان و ادب فارسی

۲۲

الصَّيْدَنَةُ فِي الطَّبِّ

تأليف ابوریحان بیرونی

مترجم روسی: او. ای. کریموف

مترجم فارسی: باقر مظفرزاده

ویراستاران: شیرین عزیزی مقدم، مجتبی قاسملو

نسخه پردازان: مژگان غلامی، فرحناز عرب

مدیر فنی چاپ: حسین ایوبی زاده

چاپ اول: ۱۳۸۳

حق چاپ محفوظ است.

شابک ۹۶۴ - ۷۵۳۱ - ۱۹ - ۲ ۱۹ - ۲ - ۷۵۳۱ - ۹۶۴ - ۷۵۳۱ - ۱۹ - ۲

این کتاب ترجمه‌ای است از:

Akademii nauk uzbekskoi SSR/ institut vostokovedeniia im. Abu Raihana Beruni

ABU RAIHAN BERUNI, (973 - 1048)

Izbrannii proizvedeniia IV

Izdatelstvo "Fan" uzbekskoi SSR, Tashkent 1974

Farmakognozia v meditsine (ketab as-saidana fi-t-tabb)

issledovaniie, perevod, priméchanii i ukazateli

U.I.KARIMOV

فهرست نویسی پیش از انتشار کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران

ابوریحان بیرونی، محمد بن احمد، ۳۶۲ - ۴۴۰ ق [الصَّيْدَنَةُ، فارسی]
الصَّيْدَنَةُ فِي الطَّبِّ = داروشناسی در پزشکی / تألیف ابوریحان بیرونی؛ ترجمه باقر مظفرزاده؛ ویراستاران
شیرین عزیزی مقدم، مجتبی قاسملو. - تهران: فرهنگستان زبان و ادب فارسی، نشر آثار، ۱۳۸۳.
۱۲۰۴ ص: (مصور رنگی)، عکس. - (فرهنگستان زبان و ادب فارسی؛ ۲۲).

ISBN: 964 - 7531 - 19 - 2:

فارسی - عربی. ترجمه فارسی این کتاب از متن روسی با ترجمه او. ای. کریموف است.
فهرست نویسی براساس اطلاعات فیبا. کتابنامه به صورت زیرنویس. نمایه.
۱. داروشناسی - متون قدیمی تا قرن ۲. ۱۴ - گیاهان دارویی - متون قدیمی تا قرن ۳. ۱۴ - داروشناسان. الف
مظفرزاده، باقر، ۱۳۰۳ - مترجم. ب. فرهنگستان زبان و ادب فارسی. گروه نشر آثار.
ج. عنوان. د. عنوان: داروشناسی در پزشکی. ه. عنوان: الصَّيْدَنَةُ، فارسی.
۴۱. ص ۲ الف / ۳ / ۱۲۸ R ۶۱۵ / ۱ ۱۳۸۳
کتابخانه ملی ایران ۳۸۵۰۶ - ۸۳ م

فهرست

پیش‌گفتار مترجم فارسی	۷	حرف ت	۳۵۵
پیش‌گفتار مترجم روسی	۱۱	حرف ث	۳۸۲
دست‌نویس صیدنه و تاریخ بررسی آن	۱۵	حرف ج	۳۸۵
تاریخ نگارش	۱۵۷	حرف ح	۴۱۷
مضمون صیدنه	۱۹	حرف خ	۴۶۶
دست‌نویس نسخه اصلی صیدنه به زبان عربی	۲۲	حرف د	۵۰۳
ترجمه فارسی صیدنه و دست‌نویس آن	۳۰	حرف ذ	۵۳۱
تاریخ بررسی	۳۶	حرف ر	۵۳۵
تحلیل محتوای صیدنه	۴۱	حرف ز	۵۵۰
مسائل داروشناسی	۴۱	حرف س	۵۹۰
مسائل زبان‌شناسی و اصطلاحات اختصاصی	۴۸	حرف ش	۶۴۴
منابع صیدنه	۶۹	حرف ص	۶۷۲
دانشمندان و آثاری که از آنها در صیدنه		حرف ض	۶۸۸
نقل شده است	۶۹	حرف ط	۶۹۲
مؤلفان نامشخص	۱۲۳	حرف ظ	۷۱۰
تألیف‌های بی‌نام	۱۲۸	حرف ع	۷۱۰
درباره متن صیدنه و اصول ترجمه آن	۱۳۱	حرف غ	۷۵۴
کتاب داروشناسی در پزشکی	۱۴۷	حرف ف	۷۶۲
[مقدمه]	۱۵۱	حرف ق	۷۹۴
حرف الف	۱۷۷	حرف ک	۸۴۰
حرف ب	۲۹۰	حرف ل	۸۸۹

فهرست نام‌ها ۱۰۲۷	حرف م ۹۰۷
فهرست نام‌های جغرافیایی ۱۰۵۵	حرف ن ۹۵۶
فهرست نام قوم‌ها و ملت‌ها ۱۰۷۵	حرف و ۹۷۷
فهرست آثار ذکر شده در صیدنه ۱۰۷۹	حرف ه ۹۹۰
فهرست نام لاتینی داروها ۱۰۸۵	حرف لا ۱۰۰۱
فهرست نام یونانی داروها ۱۰۹۹	حرف ی ۱۰۰۳
فهرست موضوعی ۱۱۰۹	پیوست‌ها ۱۰۱۳
مقیاس‌های وزن و طول ذکر شده در صیدنه ۱۱۲۵	فهرست نشانه‌های اختصاری کتاب‌ها و
فهرست نام داروها به خط عربی ۱۱۲۷	آثار ادبی استفاده شده ۱۰۱۵

به نام خدا

پیش‌گفتار مترجم فارسی

کتاب *المصیدنه فی الطب* (داروشناسی در پزشکی) آخرین اثر ابوریحان بیرونی است که به صورت تنها دست‌نویس اصلاح نشده به زبان عربی به ما رسیده است.

این اثر گران‌بها ترین منبع در تاریخ داروشناسی سده‌های میانه خاورزمین است. در آن بیش از هزار دارو با منشأ گیاه، حیوانی و معدنی و با اشاره به نام‌های آنها به بسیاری از زبان‌ها و گویش‌ها توصیف شده است.

ترجمه روسی صیدنه به مناسبت هزارمین سال تولد بیرونی در سال ۱۹۷۴ در تاشکند انتشار یافت. او. ای. کریموف مترجم صیدنه در پیش‌گفتاری مفصل، کتاب را به خوبی معرفی کرده و با پژوهش و حواشی بسیار، به ارزش کتاب بسی افزوده است؛ بنابراین به معرفی کتاب نمی‌پردازم و تنها به زندگی‌نامه کریموف و به ذکر نکته‌هایی چند در اهمیت ترجمه روسی صیدنه بسنده می‌کنم.

عبدالله اسرائیلویچ کریموف (۱۹۲۰ - ۱۹۹۷) - دانشمند ازبک - خاورشناس، ایران‌شناس، عرب‌شناس و بنیانگذار مکتبی از پژوهشگران و دانشمندان در رشته تاریخ علم خاور در سده‌های میانه است.

کریموف در یکم آوریل سال ۱۹۲۰ در تاشکند زاده شد. در سال ۱۹۴۱ دانشکده تکنولوژی شیمی انستیتو صنعتی آسیای میانه را با عنوان مهندس - تکنولوگ به پایان رسانید و در سال‌های ۱۹۴۲ - ۱۹۴۴ به سمت دستیار این انستیتو به کار پرداخت. در سال ۱۹۴۴ وارد دانشکده خاورشناسی دانشگاه دولتی آسیای میانه شد و آن را در سال ۱۹۴۹ با عنوان خاورشناس - زبان‌شناس به پایان رسانید.

از اوت سال ۱۹۴۱ تا مه ۱۹۴۲ در جنگ جهانی دوم شرکت کرد و به سبب زخمی شدن مرخص شد.

در سال‌های ۱۹۴۸ - ۱۹۵۱ دانشیار انستیتو خاورشناسی فرهنگستان ازبکستان بود و

افزون بر آن در سال‌های ۱۹۴۹ - ۱۹۵۲ زبان فارسی را نیز در دانشکدهٔ خاورشناسی دانشگاه دولتی آسیای میانه تدریس می‌کرد. از مه سال ۱۹۵۲ در انستیتو خاورشناسی «ابوریحان بیرونی» فرهنگستان علوم ازبکستان، نخست به سمت کارمند علمی و سپس کارمند ارشد علمی به کار پرداخت.

در سال‌های ۱۹۵۹ - ۱۹۷۵ رئیس بخش شرح و فهرست‌نگاری نسخه‌های خطی خاور، در سال‌های ۱۹۷۵ - ۱۹۸۸ رئیس بخش نشر آثار علم و فرهنگ و از سال ۱۹۸۸ تا اکتبر ۱۹۹۷ سرگروه کارکنان علمی این انستیتو بود.

او. ای. کریموف پس از بیماری سخت و طولانی در یازدهم اکتبر سال ۱۹۹۷ درگذشت.

کریموف پس از خود میراث علمی بزرگی به جا گذاشت. در سال ۱۹۵۰ نسخهٔ خطی عربی کتاب *سرالاسرار* ابوبکر رازی، پزشک و شیمی‌دان بزرگی که در آن زمان بر اهل علم ناشناخته بود و قدیمی‌ترین نسخهٔ کتاب *اسرار* وی را در مجموعهٔ کتاب‌های خطی انستیتو خاورشناسی یافت. بر اثر پژوهش این نسخهٔ خطی، در سال ۱۹۵۳ از رسالهٔ نامزدی علوم در موضوع «اثر ناشناختهٔ کتاب *سرالاسرار* ابوبکر رازی در پرتو دیگر آثارش در شیمی» دفاع کرد و در سال ۱۹۵۷ تک‌نگاری «اثر ناشناخته کتاب *سرالاسرار* رازی» را همراه تصویر نسخهٔ خطی آن منتشر کرد.

در سال ۱۹۹۴ ترجمهٔ ازبکی اثر پزشکی کتاب *دربارهٔ آبله و پوست رازی* را منتشر کرد.

در سال ۱۹۷۱ از رسالهٔ دکتری خود با موضوع کتاب *الصیدنه* (داروشناسی) بیرونی (کتاب حاضر) دفاع کرد و در سال ۱۹۷۳ آن را به صورت تک‌نگاری با پژوهش و حواشی گسترده منتشر کرد.

در سال ۱۹۷۱ به سبب پژوهش و نشر کارهای بیرونی در سطح عالی علمی به دریافت جایزهٔ دولتی ازبکستان در رشتهٔ علم و تکنیک به نام «ابوریحان بیرونی» سرافراز شد.

در سال ۱۹۷۴ به عنوان عضو وابستهٔ فرهنگستان علوم ازبکستان برگزیده شد و در سال ۱۹۸۰ عنوان پژوهشگر شایستهٔ علوم ازبکستان به وی اهدا شد.

او. ای. کریموف یکی از پژوهشگران و مترجمان عمدهٔ میراث علمی ابوعلی سیناست و با شرکت فعال و رهبری وی برای نخستین بار در سال‌های ۱۹۵۴ - ۱۹۶۰ همهٔ پنج کتاب قانون در طب ابن سینا به زبان‌های ازبکی و روسی ترجمه شد. در

سال‌های ۱۹۸۰-۱۹۸۲ چاپ دوم قانون به زبان‌های روسی و ازبکی با اصلاحات منتشر شد؛ سپس گزیده‌هایی از قانون به زبان‌های روسی و ازبکی با همکاری ا. خورشوت (چاپ روسی) و حکمتولایف (چاپ ازبکی) بارها انتشار یافت.

کریموف در سال ۱۹۸۰ «رساله ابن سینا در بهداشت» را با همکاری باباخانف به زبان روسی، در سال ۱۹۸۷ «رساله‌های پزشکی» ابن سینا را با همکاری حکمتولایف به زبان ازبکی منتشر کرد. وی هم‌چنین سلسله مقاله‌هایی را که به فعالیت ابن سینا و پزشکی عصر وی اختصاص داشت، از جمله ترجمه علمی - تفسیری (از عربی به روسی) فرهنگ اصطلاحات پزشکی (کتاب التئویر فی اصطلاحات الطبیه) ابومنصور القمری البخاری - معلم ابن سینا در رشته پزشکی - را منتشر کرد.

کریموف گروهی از خاورشناسان منبع‌شناس را با تخصص عالی آماده کرد و خود نیز ویراستار یک سلسله از آثار علمی به زبان‌های روسی و ازبکی بود.

او سهمی بزرگ در پیشرفت خاورشناسی میهنی دارد و هم از این رو به عضویت پیوسته فرهنگستان علوم جمهوری ازبکستان برگزیده شد و در سال ۱۹۳۳ نخستین کسی بود که مدال طلایی «بابور» را به سبب خدمت در رشته علوم انسانی دریافت داشت.^{۳۳}

آقای افشار درباره دشواری‌های تصحیح متن فارسی صیدنه (ترجمه سده هفتم هجری) می‌نویسد: «... نقایص و غوامض متن چندان است که باید محققان و متخصصان چنین رشته‌ای از سر عشق به آن پردازند. خوشبختانه... نسخه‌ای از ترجمه روسی صیدنه... در دسترسمان قرار گرفت و معاضد بزرگی برای رفع مشکلات شد. در این جا باید در حق کریموف دانشمند بزرگوار شهر دوشنبه و مترجم صیدنه دعا کرد که با رنج و دقت وافر بسیاری از دشواری‌های صیدنه را در ترجمه خود برطرف کرده است.» و در یادداشت ۱۴ مربوط به مقدمه: «ترجمه روسی صیدنه مبتنی بر متن عربی و با توجه به ترجمه فارسی به‌طور عالمانه‌ای توسط کریموف انجام شده است».

زنده‌یاد زریاب خویی که کتاب صیدنه ابوریحان را تصحیح کرده، درباره ترجمه روسی آن نوشته است: «کتاب صیدنه ابوریحان با ترجمه روسی و حواشی و تعلیقات و مقدمه به آن زبان و فهارس مفصل توسط او. ای. کریموف در سال ۱۹۷۳ م در تاشکند...

منتشر شد. کریموف مقدمه مفصلی به زبان روسی (۱۲۳ صفحه) بر صیدنه نوشته است و پس از آن ترجمه روسی متن را با حواشی عالمانه در ذیل هر دارو آورده است. بعد فهرس مفصل دقیقی مشتمل بر اعلام و اماکن و نام داروها و نام‌های لاتینی و یونانی و عربی و فارسی بر آن افزوده است. اطلاع من از زبان روسی آن اندازه نیست که از مقدمه عالمانه و حواشی محققانه این کتاب بهره ببرم اما به‌زور استفاده از فرهنگ‌ها توانسته‌ام به اهمیت عظیم این کار پی ببرم و در هر جا که توانسته‌ام از آن استفاده کرده‌ام و به قطع و یقین می‌توانم بگویم که این کار نشانه بارز تحقیق است و نظایر آن بسیار کم است. من پس از در دست داشتن این اثر ارزنده بود که توانستم جرأت چاپ متن صیدنه را داشته باشم و اگر این ترجمه و تحقیق در دست من نبود بسیاری از مشکلات بر من حل نمی‌شد. ان شاء الله یکی از جوانان آشنا به زبان روسی بتواند دست‌کم این مقدمه نفیس را به زبان فارسی ترجمه کند».

«صیدنه ارزشمندترین اثر تاریخی سده‌های میانه خاور در داروشناسی است که کامل‌ترین تصور درباره داروهای شناخته شده آن زمان را به دست می‌دهد و برخی از مسائل نظری این رشته را روشن می‌سازد»^{۴۵}.

باقر مظفرزاده

پیش‌گفتار مترجم روسی

چهارم سپتامبر ۱۹۷۳ هزارمین سال تولد ابوریحان محمد بن احمد بیرونی دانشمند بزرگ خوارزمی برگزار می‌شود، دانشمندی که یک دوره کامل از تاریخ علم جهان با نام وی پیوند یافته است. او بیش از ۱۵۰ تألیف که تقریباً به همه رشته‌های دانش زمان خود اختصاص داشت از خود به جا گذاشت که متأسفانه اکثر آنها به ما نرسیده است.

از جمله آثار بیرونی که به ما رسیده، پنج اثر هم به زبان اصلی، عربی، و هم به صورت ترجمه روسی، ازبکی و زبان‌های اروپایی چاپ شده و در دسترس محافل وسیع علمی قرار گرفته است، که عبارت‌اند از: آثار الباقیه عن القرون الخالیه (کرونولوژی)، ماللهند، تحدید نهایات الاماکن^۱، کتاب الجماهر فی معرفة الجواهر^۲ (کانشناسی) و التفهیم^۳. اما اثر مهمش در اخترشناسی، ریاضیات و جغرافیا یعنی کتاب القانون المسعودی به صورت نسخه اصلی عربی^۴ منتشر شده و اینک نیز ترجمه روسی و ازبکی آن در دست انتشار است. بررسی این آثار به پژوهشگران امکان می‌دهد تا سهم عظیم بیرونی را در تاریخ رشد و تکامل علوم دقیق مشخص کنند.

۱. بیرونی، آثار برگزیده، جلد‌های ۱-۳، تاشکند، ۱۹۵۷-۱۹۶۶. بیرونی، تالانگان آثار، ۱-۲ جلد، تاشکند ۱۹۶۵-۱۹۶۸.

۲. الجماهر، نک. به فهرست مختصر کتاب‌شناسی.

3. *The Book of Instruction in the Elements of the Art of Astrology by Abu'l-Rayhan Muhammad ibn Ahmad al-Biruni...* The translation facing the text by R. Ramsay Wright, London 1934.

۴. کتاب القانون المسعودی للحکیم... ابی الريحان محمد بن احمد البیرونی، الجزء ۱-۳، حیدرآباد ۱۹۵۴-۱۹۵۶.

اما همه آثار حفظ شده بیرونی یکسان بررسی نشده و برخی از آنها هم چنان به صورت دست نویس باقی مانده است. در نتیجه، هنوز در خصوص فعالیت های علمی چند جانبه این دانشمند - بحر العلوم ارزیابی دقیق و شایسته ای به عمل نیامده است. از جمله، آخرین و مهم ترین اثر این دانشمند، کتاب *الصیدنه فی الطب* است. با این که چهل و اندی سال از زمان کشف دست نویس نسخه اصلی به زبان عربی می گذرد، جز پیش گفتار مهیر هوف^۵ و قطعه های جداگانه ای که در کتاب *Biruni's Picture of the World*^۶ به چاپ رسیده، از این اثر تاکنون متن اصلی و یا ترجمه شده ای، منتشر نشده است.

صیدنه گران بها ترین منبع در تاریخ داروشناسی سده های میانه خاورزمین است. در آن بیش از هزار منبع دارویی گیاهی، حیوانی و معدنی توصیف شده است که بسیاری از آنها نتیجه اقامت در سرزمین های گوناگون و مشاهدات خویش بوده است. این اثر بیرونی با کتاب های راهنمای معمولی در داروشناسی مانند مقاله دوم «قانون علم طب» ابن سینا (۹۸۰-۱۰۳۷) تفاوت اساسی دارد. در آن به تعریف منبع دارویی توجه اساسی شده است نه به اطلاعات درباره خواص و تأثیرات آن، به این معنی که منبع دارویی چگونه به نظر می رسد، نشانه های خلوص، مرغوبیت و نظایر آنها کدام است. وانگهی بیرونی به نام منبع دارویی در زبان ها و گویش های گوناگون اهمیت زیادی می داد؛ زیرا در نوشته های پزشکی و دیگر علوم آن زمان، نام داروها به دیگر زبان ها آن چنان فراوان بود که همه پزشکان و داروشناسان اهمیت واقعی آنها را نمی دانستند. این مسئله هنگامی که یک دارو در هر جایی یک نام داشت و برعکس یک نام را به چیزهای گوناگون داده بودند باز هم پیچیده تر می شد که اغلب به سوء تفاهم های جدی می انجامید.

بیرونی با درک اهمیت زیاد این مسئله، حدود ۴۵۰۰ نام گیاه، حیوان، ماده معدنی و فراورده های آنها را به زبان های عربی، یونانی، سریانی، هندی، فارسی، خوارزمی، سغدی، ترکی و جز اینها گرد آورده و توضیح داده است و بدین ترتیب گام جدیدی در راه تنظیم و ترتیب اصطلاحات دارویی زمان خود برداشته است. این نام های مترادف برای پژوهشگران امروزی نیز اهمیت دارد و تعریف دقیق بسیاری از گیاهان دارویی و

۵. نک. به فهرست مختصر کتاب شناسی vorwort.

۶. مشروح تر آن را در بخش «تاریخ بررسی» همین کتاب بخوانید؛ Picture، ص ۱۰۸-۱۴۲.

دیگر مواد را امکان‌پذیر می‌سازد. شایان توجه است که بیرونی در بسیاری از موارد به نام‌های محلی داروهایی اشاره می‌کند که در میان ساکنان نواحی و حتی شهرهای آسیای میانه، افغانستان، ایران و هندوستان رواج داشته است. برپایه آنها می‌توان از تنوع وسایل درمان تولیدشده و کاربردی آن زمان در این سرزمین‌ها آگاه شد. افزون بر آن، بخشی از این نام‌ها برای متخصصان تاریخ و گویش‌شناسان زبان‌های ایرانی، هندی و جز اینها نیز جالب است.

بیرونی برای نوشتن صیدنه از آثار پرشماری که در طول حدود پانصد سال دانشمندان سرزمین‌های گوناگون شرق و غرب پدید آورده بودند، استفاده کرده است. شمار مؤلفانی که در صیدنه از آنها نام برده شده است به دویست و پنجاه می‌رسد که در میان آنها طبیعی‌دانان، فیلسوفان، مورخان، جغرافیادانان، زبان‌شناسان، شاعران و جهانگردان در کنار پزشکان دیده می‌شوند. بسیاری از آنها مشهور نیستند یا فقط به نام شهرت دارند و آثارشان به جا نمانده است. به همین جهت نقل‌هایی از چنین منابع و اطلاعاتی درباره مؤلفان آنها از دیدگاه تاریخ علم و فرهنگ ملت‌های شرق در سده‌های میانه بسیار جالب است. اطلاعات بیرونی درباره نقاط جغرافیایی که این یا آن ماده خام دارویی از آن‌جا نشأت گرفته نیز ارزشمند است. تمام اینها حاکی از آن است که با اثری بسیار مهم سر و کار داریم که امکان می‌دهد تا سهم دانشمند بزرگ خوارزمی را نه تنها در داروشناسی، بلکه در دیگر رشته‌های دانش روشن سازیم.

از نوشته یکی از نسخه‌برداران صیدنه برمی‌آید که آن به صورت چرک‌نویس ناتمام مانده که خود یکی از علت‌های نادرستی نسخه‌های بعدی شده است. این وضع و هم‌چنین وفور اصطلاحات غیرعرب و فقدان اطلاعات درباره خواص درمانی مواد توصیف‌شده در صیدنه به انتشار گسترده کتاب بین پزشکانی که به کار درمان می‌پرداختند، مساعدت نکرده است. فقط برخی از دانشمندان به منظورهای صرفاً علمی به آن رجوع می‌کردند و شاید هم به همین دلیل نسخه اصلی صیدنه به زبان عربی در تنها نسخه دست‌نویس به ما رسیده است. این نسخه دست‌نویس در سال ۱۹۲۷ در شهر بورسه (واقع در ترکیه) پیدا شده است.

متأسفانه این دست‌نویس چنان ناقص است (در آن در کنار اشتباهات پرشمار نسخه‌بردار، پنج افتادگی بزرگ وجود دارد) که چاپ صیدنه به‌طور کامل از روی این نسخه امکان‌پذیر نشده است. تنها منبعی که بتوان از روی آن، افتادگی‌های یادشده را

تکمیل کرد، ترجمه فارسی این اثر است که به دست ابوبکر کاسانی از اهالی فرغانه کاسان در ربع اول سده سیزدهم (هفتم هجری) در هندوستان انجام شده است. چاپ حاضر نخستین تجربه ترجمه کامل صیقلیده به یک زبان اروپایی است. این ترجمه براساس فتوکپی هایی از نسخه اصلی یادشده (دست نویس منحصر به فرد به زبان عربی) و نسخه دست نویس ترجمه فارسی آن است که در موزه بریتانیا نگهداری می شود. افزون بر نقایص دست نویس و وفور اصطلاحات به دیگر زبان ها، تحریف های خط عربی که اندک هم نیست به هنگام ترجمه، دشواری های بسیار ایجاد کرده است. برای رفع این نارسایی ها لازم آمد تا کار متن شناسی دقیق و پرزحمت با استفاده از منابع فراوان و کتاب های درسی مربوط به داروشناسی خاورزمین در سده های میانه صورت گیرد. تمام افتادگی ها و تحریف های خطی در ملاحظات و یادداشت ها آمده است. وانگهی در آنها تنها به جنبه متن شناسی توجه نشده بلکه به توضیح اصطلاحات و نام مواد دارویی نیز توجه دقیق مبذول شده است.

امیدواریم که چاپ روسی صیقلیده به روشنائی جنبه های تاریک داروشناسی در خاور، و از آن جمله در آسیای میانه یاری رساند و افزون بر این، منابع پیدایی بسیاری از مواد دارویی مورد استفاده در پزشکی عملی را نیز روشن سازد. صیقلیده می تواند اهمیت عملی محض نیز داشته باشد؛ زیرا گیاهان دارویی با ارزش اما از یادرفته را می توان برپایه اطلاعات داده شده بیرونی مشخص کرد، همان چیزی که داروشناسی اینک بیش از پیش به آن توجه دارد.

او. ای. کریموف